

ez a vallásellenesség, hogy a tudományos élet szereplői igencsak nyitottak a vallási tematikára. Hidas Zoltán könyve ezt a nyitottságot, hitelességet, teológiai és metafizikai érdeklődést mutatja. De nem a sztenderd szociológiai témák rovására, hanem azokra építkezve, egyes fejleményeit — például Assmann vallástörténeti kutatásait — értelmezve.

Ehhez az értelmezéshez kapcsolódva állítom, hogy a könyv a mai filozófiai szociológia vallásilag igen érzékeny, azt tematizáló produktuma, amely kifejezi orientációnkat, érdeklődéseinket és kitekintésünket. Mi olyan tudományra törekszünk, amelyben a vallás kiemelt szerepet játszik a maga egészében, tehát dagályával és apályával, felívelésével és szekularizációjával, fejlődésével, válságaival és kiszámíthatatlan változásaival, de különösen: helyettesíthetetlen és másra visszavezethetetlen valóságosságával egyetemben. Nem kérdés, hogy Hidas Zoltán könyvének e törekvéseit egyes teológusok nagyban alá tudják támasztani, mint például Wolfhart Pannenberg, Hans Urs von Balthasar — vagy éppen az oly népszerű John Milbank Angliából, Cyril O'Regan az USA-ból. S tegyük hozzá, hogy a vallásfilozófia e fejleményekkel párhuzamosan is mennyit jelenthet egy történeti kultúratudomány számára: hiszen már Hegel elindult ezen az úton, részben Schelling nyomán, részben őt is továbbgondolva! Még inkább a kortárs szerzők azon csoportja válik itt érdekessé, amelynek tagjai a vallás magvát, a *revelációt* veszik elő, mint amelyen Peter Koslowski, Avery Dulles, Jean-Luc Marion vagy William Desmond. A vallási horizont — Weber és mások — minden horizonton túl, s mint horizont, amely egész valóságunkat megszabja: *quodammodo omnia*. Ezt még azok is pontosan tudják, akik a mai történelmi helyzetünkben a kereszténység helyettesíthetőségét állítják valamiféle globális etika, politikai ideológia, akár újraélesztett ősi vallásalakzatok eszközként való felhasználása által.

Schelling egykoron pontosan fogalmazott: az *Unvordendliches*, minden léten túli vagy inneni valóság pontosan az, amit előre nem tudunk elgondolni, emlékezetünkön túlnyúlik, azt megelőzi, általunk befoghatatlan. A vallási horizont — mint Cantor nevezetes ömégája — nem szelídíthető meg, nem oldható fel pozitív történeti formákban, teológiákban, filozófiában, hanem egészen más gondolkodás forrásául szolgál, amely ezt a ki- és beszámíthatatlanságot veszi, amennyiben van rá módja, van hozzá hallása — egész valóságunk *fundamentum inconcussum*-ának. (*Gondolat*, Budapest, 2018)

MEZEI BALÁZS

MADÁRTÁVLAT

Szabó T. Anna: *Ár*

Szabó T. Anna a legnépszerűbb költők egyike: írásait nemcsak irodalmi folyóiratok, de a legolvasottabb női lapok is rendszeresen közlik, verseit megzenésítik, gyerekkönyvei és novelláskötetei hosszan időznek az eladási listák élén. A szerző a közösségi médiát is tudatosan kezeli: versei nemcsak a költészet bejáratott, szűk tereiben jelennek meg, hanem intermedialis mémként is, párbeszédbe lépve az olvasóval és más, ugyanebben a térben mozgó szövegekkel. Ez utóbbira a legfeltűnőbb példa a szerző Lackfi Jánossal folytatott verses párbeszéde volt, amelyhez később sok-sok más költő csatlakozott, utólag pedig antológia is lett belőle *#Verslavina* címmel.

Egy ilyen ingergazdag térben mozogva a költő egyszerűságra is, aki, ha figyelmet akar, rendszeresen reagál más virulens kulturális jelenségekre, kommenteli azokat, igyekszik minél nagyobb hatással lenni, a publikált szövegek pedig egy megkonstruált kulturális brand-identitás részévé válnak. Persze valójában minden kulturális közeg így működik, csak éppen az online nyilvánosság mindezt felgyorsítva és felerősítve hozza létre. Ebben a térben annál nagyobb figyelmet kap egy-egy poszt (vers), minél többféleképpen kapcsolódik egy alkalomhoz, más szerzőhöz, művészhez, helyhez, intézményhez. Így talán nem véletlen, ha ez a közeg hatványozottan díjazza az hommage-verseket, a paródiát, átíratot, alkalmi (ünnepi, köszöntő, nekrológ) verseket, vizuális művekhez kapcsolódó ekphraszisz-verseket, illetve a közéleti tárgyú (szociális- vagy a társadalmi nemek problémáira reflektáló) szövegeket. Nos, a kötetben mindezek jelen vannak, így a kötet címe, az *Ár* akár az újmédiában folyamatosan áradó tartalomra is vonatkozhat, a kézenfekvőbb, Csikszentmihályi-féle *flow* jelensége mellett, amely az alkotói (és befogadói) magatartás befejezett ekstázisát jelöli. (Miközben kapcsolódik a szerző legutóbbi, *Határ* című prózakötetéhez is.)

Egy költő esetében persze az online jelenlét mellett a szűkebben vett irodalmi közegben elfoglalt pozíció is meghatározó. A mai költészetben több lírai szerepfelfogás él egymás mellett, közülük is két olyan erőteret figyelhetünk meg, amely köré komolyabb csoportok szerveződnek: az egyik szerint a líra feladata leleplezni a nyelvnek a valóság közvetítésére alkalmatlan voltát, feszegetni a celani nyelvrácsot, így engedve némi belátást az elmondható mögé. (Ami szigorúan értelmezve persze maga is egy alkotói

szándék, amelynek a nyelv így eszközévé lesz, amelyre alkalmatlannak bizonyul, tehát máris egy remek kis apóriában vagyunk.)

Más költői szövegek épp ezt a túlhajszolt nyelvviséget igyekeznek meghaladni, visszaszerelve a költészet társadalmi súlyát, felelősségét. Itt nem annyira a nyelv, mint inkább a társadalom a kritika tárgya, a nyelv pedig annak eszköze lesz. A költő feladata azok helyett szólni, akiknek nincs saját hangja, a költő így a nyelv birtokában képviseli a nyelv nélkülieket — ami szintén lehetetlen vállalkozás, hiszen a megszólaló hang mindig a költő sajátja marad. És persze a két felfogás között és azon túl is számtalan egyéb poétika létezik, de a fentiek mégis egyfajta kapaszkodót, csomópontot jelentenek.

Az *Ár*, bár a nyelvvel és a társadalmi problémákkal is foglalkozik, mégsem kapcsolódik a kortárs líra egyik vonulatához sem, mégpedig azért, mert nála a költészet nem a paradoxon, az apória, a lehetetlen kísértése. Már a kötet legelső verséből (*A nyelv a*) kitetszik, hogy Szabó T. Anna számára a nyelv nem annyira probléma, mintsem hangszer, mámorító örömforrás. Nem mintha nem célozná — mint minden költő — a nyelven túlit, de azt nem a nyelvvrács feszegetésével, hanem inkább a nyelv sodrásába beleállva, flow-élményként igyekszik megragadni. Kétségtelenül bátor esztétikai (és nem csak esztétikai) állásfoglalása már az *Ár* első versében nyilvánvaló, ahogyan az is, hogy itt nem naiv költészetről van szó. A nyelv iránti szenvedélyes, meghitt viszony korántsem steril, és nem mentes a kételyektől, a bizalom épp a töredezettség ellenére jön létre, hiszen *A nyelv a* című költemény is torzó-mondatokkal operál. Ezek azonban sokkal inkább antik szépségű torzók, mintsem nyelvkritikus költemények: „A nyelv a ház, a nyelv a tér, a kert. / Imamalom, mi mondja, mondja, mert —”. (*A nyelv a*, 8.) A hiány valójában nem hiány, hiszen a ritmusképlet épp így teljes. Ez egyszerre magyarázza a költő népszerűségét, és a kritika (egy részének) visszavisszatérő rosszállását. A legjellemzőbb és a leginkább értő dorgálást talán Radics Viktória vetette papírra a *Magyar Narancs* 2006/48. számában, még az *Elhagy* kapcsán: „nem a különbségek és a hézagok (világaink örögi inkompatibilitása), hanem a megszokott, lírikummal agyoninjekciózott, klasszikus (és kiégett) »nagy kérdések« mozgójuk”.

Mindeközben láthatóan jelen van egy fogyasztói igény az olyan típusú költészetre, amely nem önmagára kérdez rá, és a saját képzelenségét mutatja fel, hanem olyan funkciót lát el, amelyet napjainkra nem annyira a szöveg-alapú költészet, mint inkább a dalköltészet, a

könnyűzene hivatott betölteni. Érzelmek, élet-helyzetek, közösségi vagy egyedi tapasztalatok lírai kifejezése, „megírása”; gyász, anyaság, szerelem, ünnep — ezek reflektált tapasztalatai, még gyakrabban pedig maga a művészet: a festészet, a zene vagy a költészet válik a vers (imádot) tárgyává. A fentiekől nem függetlenül a társadalomkritika — jelen kötetben két ciklus erejéig — is megjelenik, de nem annyira az elnyomottak, kizsákmányoltak helyett, mint inkább róluk beszél. Legalábbis nehéz mihez kezdeni egy prostituált monológjaként olyan mondatokkal, mint: „mellem kerek, combom feszes, / minden izem tökéletes”. (*Cafá*, 106.) A kistelepülések hátrányos helyzetű, emberkereskedelem áldozatává tett nők hol népballadák nyelvén, hol újhaldas strofákban szólalnak meg, mindig rajzfilmfigurákként vagy musical-hősnökként, sosem valódi karakterként: „A testben van a pénz, / tudja azt minden férfi, / tudja azt minden nő, / mikor a pénzed kéri. // Egyszerű szerelem, / utcai nő kínálja, / szép holdas éjszakján / nem ez a lányok álma.”

A kötetcímben foglalt ár akkor sodor igazán magával, amikor egy-egy műalkotás kapcsán szólal meg: a *Bach d-moll kettősversenyének hallgatása közben* és a Herbert Anikó képére írt *Lüktetés* is valami sajátos, szóáradaton túli csendbe hív. Kiemelkednek még a *Síratók* ciklus halál- és gyászversei, amelyek a gyász beszédaktusán túl közéleti és művészeti kiáltványok, vallomások is. Különösen emlékezetes innen a közösségi és a személyes dimenziót szépen egyben tartó *Egész* című Esterházy-gyászvers: „Ki Esterházyt olvas, ellenáll. / A nyelv csak, ami ellenállhatatlan, a mondat csak, mi élet vagy halál.” (74.) Az ekphrasziszokat és képzőművészekhez címzett verseket egybegyűjtő *Keretek* és az íróknak, zenészeknek, művészeknek címzett verseket egybegyűjtő *Út-raláló* is ehhez hasonló, megszólító-reflektáló versekben tobzódik. A Vörös Istvánnak dedikált *Ablak* („a csukott ablak / nagy lélegzettel sarkig tárod / behúzd a / napot” 167.), vagy a Dés Andrásnak címzett *Lélegzet* („a lélegzet szabad” 169.) is igazi flow-vers, mind a művészet erejébe vetett hitet „énekli” meg, akárcsak az *Újévi áriák* („Felfelé élni tanít a zene” 171.) A záróvers, *A versről* (Kányádi Sándornak) szerint a vers segít „szárnyas fényben tapasztalni meg a világot”. És valóban, az *Ár* legerősebb részei ahhoz a szabadsághoz írt ódák, amit a műélvezetbe vagy az alkotásba belefeledkezett ember tapasztal meg. Amikor a vers az „égben lakni tanít”. Az odalent történetek viszont madártávlatból nem túl részletgazdagon látszanak. (*Magvető*, Budapest, 2018)

MOLNÁR ILLÉS